

173

ΠΟΠΗ ΖΩΡΑ
 Διευθύντρια ἐ.τ. Μουσείου
 Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης

ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΩΝ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ

Τό Λαογραφικό Μουσείο τῶν Σαρακατσάνων στή σημερινή του μορφή εἶναι ἀποτέλεσμα συνεχῶν 25χρονων ἀγῶνων, στή διάρκεια τῶν ὁποίων πέρασε ἀπό διάφορες φάσεις ἀλλά καί πέτυχε τιμητικές διακρίσεις. Τά πρῶτα του ἐγκαίνια ἐγίναν τό 1979, στόν πρῶτο ὄροφο ἑνός παλαιοῦ κτηρίου τῶν Σερρῶν. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα, τό 1983, ἡ ἐκθεση ἐπεκτάθηκε καί στόν δεύτερο ὄροφο καί τά ἐγκαίνια αὐτή τή φορά συνδυάστηκαν μέ τήν ὀργάνωση τοῦ πρῶτου ἐπιστημονικοῦ συμποσίου μέ θέμα «Σαρακατσάνοι, ἕνας ἑλληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός». Τά πρακτικά τοῦ συμποσίου, στό ὁποῖο ἐγίναν δεκαπέντε ἀνακοινώσεις, ἐκδόθηκαν τό 1984 σ' ἕναν τόμο 191 σελίδων.

Τό 1984 τό Μουσείο τιμήθηκε μέ τό χρυσό μετάλλιο τοῦ Ροταριανοῦ Ὀμίλου Θεσσαλονίκης καί τό 1987 τό «Εὐρωπαϊκό Βραβεῖο τοῦ Μουσείου τῆς χρονιάς» (Prix du Musée de l'Année) τό συμπεριέλαβε καί τοῦ ἀπένευσε ἐιδική διάκριση μεταξύ δέκα ὀκτώ εὐρωπαϊκῶν Μουσείων, πού ἐκρίθησαν ὡς τά καλύτερα τῆς Εὐρώπης, ἀνάμεσα σέ 146 πού εἶχαν διαγωνισθεῖ.

Καθῶς αὐξανε ὄχι μόνο τό ἑλληνικό ἀλλά καί τό διεθνές ἐνδιαφέρον γιά αὐτό τό ἐξειδικευμένο (μονογραφικό θά τό χαρακτήριζε ἡ σύγχρονη Μουσειολογία) ἑλληνικό λαογραφικό Μουσείο, ἐνῶ παράλληλα πλήθαινε καί ὁ ἀριθμός τοῦ ὑλικοῦ του, ἄρχισε ἕνας νέος κύκλος ἀγῶνων καί προσπαθειῶν, ὥστε νά ἀποκτηθεῖ καινούργιο, ἰδιόκτητο κτήριο γιά τή μεταστέγασή του.

Ὁ ἀγώνας, χάρι στήν κατανόηση, τό ἐνδιαφέρον καί τήν ἐνίσχυση ἐκ μέρους πολλῶν παραγόντων καί ἰδιαίτερα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ, εὐοδώθηκε. Τό 1991 ἄρχισε ἡ ἀνέγερση τοῦ σημερινοῦ κτηρίου σέ οἰκόπεδο πού παραχωρήθηκε ἀπό τό Ἑλληνικό Δημόσιο καί τόν Ἰούνιο τοῦ 1998 ἐγκαινιάστηκε ἐπισημῶς τό Μουσείο μέ νέα ἐντελῶς μορφή.

Τό νέο κτήριο ἀποτελεῖται ἀπό τρία ἐπίπεδα: ὑπόγειο, ἰσόγειο καί ὄροφο σέ μορφή ὑπερώου. Στό ὑπόγειο ἔχουν διαμορφωθεῖ χῶροι ἀποθήκευσης τοῦ μουσειακοῦ ὑλικοῦ, βιβλιοθήκη καί μικρή αἴθουσα ἐκδηλώσεων

καί διδασκαλίας σαρακατοάνικων χορών καί μουσικῆς. Στό ισόγειο καί τόν ὄροφο κατεδλήθη προσπάθεια νά δοθεῖ, ἔστω σημειολογικά, ἡ ζωή καί ἡ τέχνη τῶν Σαρακατοάνων κατά τήν τελευταία φάση τῆς νομαδικῆς ζωῆς τους, δηλαδή κατά τήν ἐποχή τοῦ μεσοπολέμου καί ἕως τό τέλος τῆς 10ετίας τοῦ '40, ὅποτε ὁ πόλεμος, ἡ κατοχή καί ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός ἐξάφάνισαν τά τσελιγκάτα.

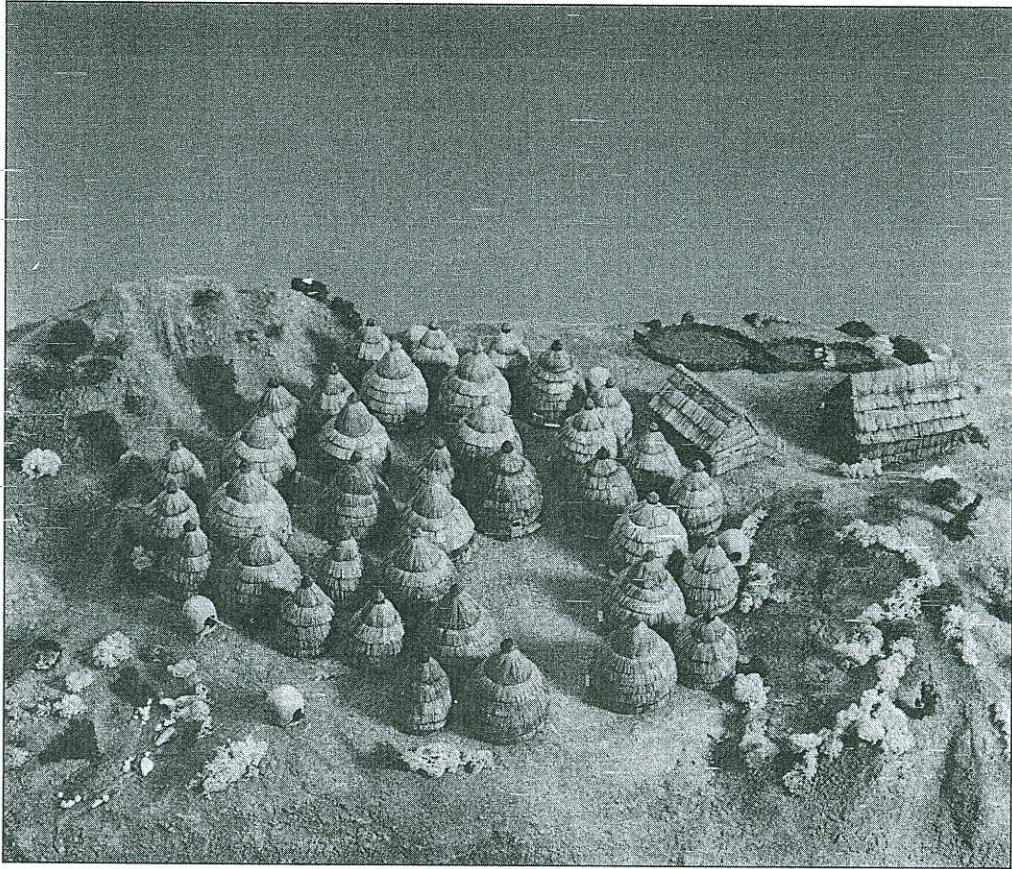
Ὁ χῶρος, μικρός σέ σχέση μέ τό συγκεντρωμένο ὑλικό, δέν ἐπέτρεπε νά δοθεῖ σέ ὅλες τῆς τίς πτυχές ἡ Σαρακατοάνικη τέχνη καί ζωή. Ἔτσι, ἡ ἔκθεση περιορίστηκε στίς κυριότερες κι ἐπισημότερες μορφές τους.

Στό ισόγειο τά χορτόπλεκτα καλύβια, μέ τίς διάφορες μορφές καί τίς ποικίλες χρήσεις, δίνουν μιά συμπυκνωμένη εἰκόνα τῆς ζωῆς στό τσελιγκάτο. Ἡ λαμπροφορεμένη Σαρακατοάνα μέ τό καταστόλιστο ἄλογό της, πού στέκει πλάι στήν «τσιατούρα», παραπέμπει στήν ἐτήσια ἀνοιξιάτικη πορεία τῶν Σαρακατοάνων ἀπό τά χειμαδιά στά ὄρεινά. Πλάι τό σχολειό, μέ τόν δανεισμένο ἀπό κάποιον γειτονικό χωριό ἐξοπλισμό (πού τό φθινόπωρο ἐπιστρεφόταν στούς ιδιοκτῆτες του) ἐπισημαίνει τήν ἀνάγκη τῶν Σαρακατοάνων γιά μιά ἔστω στοιχειώδη μάθηση, ἀφοῦ γιά νά γίνει κάποιος τσελιγκας, δηλαδή ἀρχηγός τοῦ τσελιγκάτου, ἔπρεπε νά ξέρει γράμματα καί ἀριθμητική. Σέ τέτοια σχολεῖα πῆραν τίς πρῶτες γνώσεις Σαρακατοάνοι πού, ἀργότερα, μετά τή διάλυση τῶν τσελιγκάτων, ἔγιναν ἔμποροι, ἐπιχειρηματίες, ἐπιστήμονες καί πολιτικοί.

Στό κέντρο τῆς αἴθουσας ὑψώνεται ἡ «μεγάλη καλύβα», ὁ χῶρος τῆς διαμονῆς, ὅλη ντυμένη μέ πολύχρωμα ὀλοπλούμισα ὑφαντά, ὅπως γινόταν στούς γάμους, τά «κουρμπάνια» καί γενικά στίς γιορτές. Σέ μιά γωνιά ἡ καλύβα τοῦ βοσκοῦ πού σπηνόταν στό χῶρο τῆς βοσκῆς καί ὁ «μπαντζός», δηλαδή τό τυροκομιο, μαζί μέ φωτογραφίες, σχέδια καί κείμενα, συμπληρώνουν τή συνοπτική εἰκόνα μιᾶς ζωῆς πού χάθηκε ἀνεπιστρεπτί.

Στόν ὄροφο ἡ ἔκθεση περιλαμβάνει τήν τέχνη – κατεξοχήν γυναικεία – τῶν Σαρακατοάνων, δηλαδή τήν ὑφαντική, τή φορεσιά καί τήν κεντητική. Ἡ μεγάλη προθήκη τῆς «διαδικασίας τῆς κλωστής», μέ φωτογραφίες, ὄργανα, κείμενα κτλ., εἰκονίζει τίς φάσεις τῆς δουλειᾶς ἀπό τόν «κοῦρο» ἕως τόν ἀργαλειό καί τό ἀποτέλεσμα, πού εἶναι κάθε λογῆς ὑφαντά, βαμβακερά ὑφάσματα γιά διάφορες χρήσεις καί λαμπρές πολύχρωμες μάλλινες βελέντζες. Ἀκολουθοῦν προθήκες μέ ἐξαρτήματα καί κοσμήματα τῆς γυναικείας φορεσιᾶς, καθώς καί σύνολα, ἀνδρικά καί γυναικεία, ἀπό διάφορες, τοπικές σαρακατοάνικες ἐνδυματολογικές παραλλαγές ἢ ποικιλίες. Ἐντυπωσιακή εἶναι ἡ ἀναπαράσταση τῆς φορεσιᾶς τοῦ Σαρακατοάνου κλέφτη ἡ ἀρματολοῦ τοῦ 1821.

Τέλος, στίς προσθήκες τίς ένσωματωμένες στό κιγκλίδωμα τοῦ ὀρόφου ἔχουν ἐκτεθεῖ δείγματα τῆς κεντητικῆς καί τῆς πλεκτικῆς, ὅπως «παναοῦλες», κάλτσες καί «καπλιές», ὅλα ἐξάίρετα δείγματα τῆς ἀξιοσύνης τῶν Σαρακατσάνων γυναικῶν.

Μικρογραφία τσελιγκάτου, ἔργο τοῦ Βασίλη Τσαούση. Δίνει τήν εἰκόνα τῆς διάταξης τῶν καλυθιῶν μέσα στόν περιβάλλοντα χῶρο τοῦ βουνοῦ. Τό τσελιγκάτο ἀποτελοῦσε τή βάση τῆς οἰκονομίας τῶν Σαρακατσάνων. Τό συγκροτοῦσαν ὁμάδες συγγενικῶν οἰκογενειῶν πού ἦταν κάτοχοι κοπαδιῶν ἀλλά καί ξένοι, οἱ λεγόμενοι «ομίχτες».

Φωτογραφία νυφικού ζευγαριού τοῦ τέλους τῆς δεκαετίας τοῦ '40. Ἡ νύφη διατηρεῖ τὴν παραδοσιακὴ φορεσιά, ἐνῶ ὁ ἄνδρας ἔχει φορέσει τὴν εὐρωπαϊκὴ.